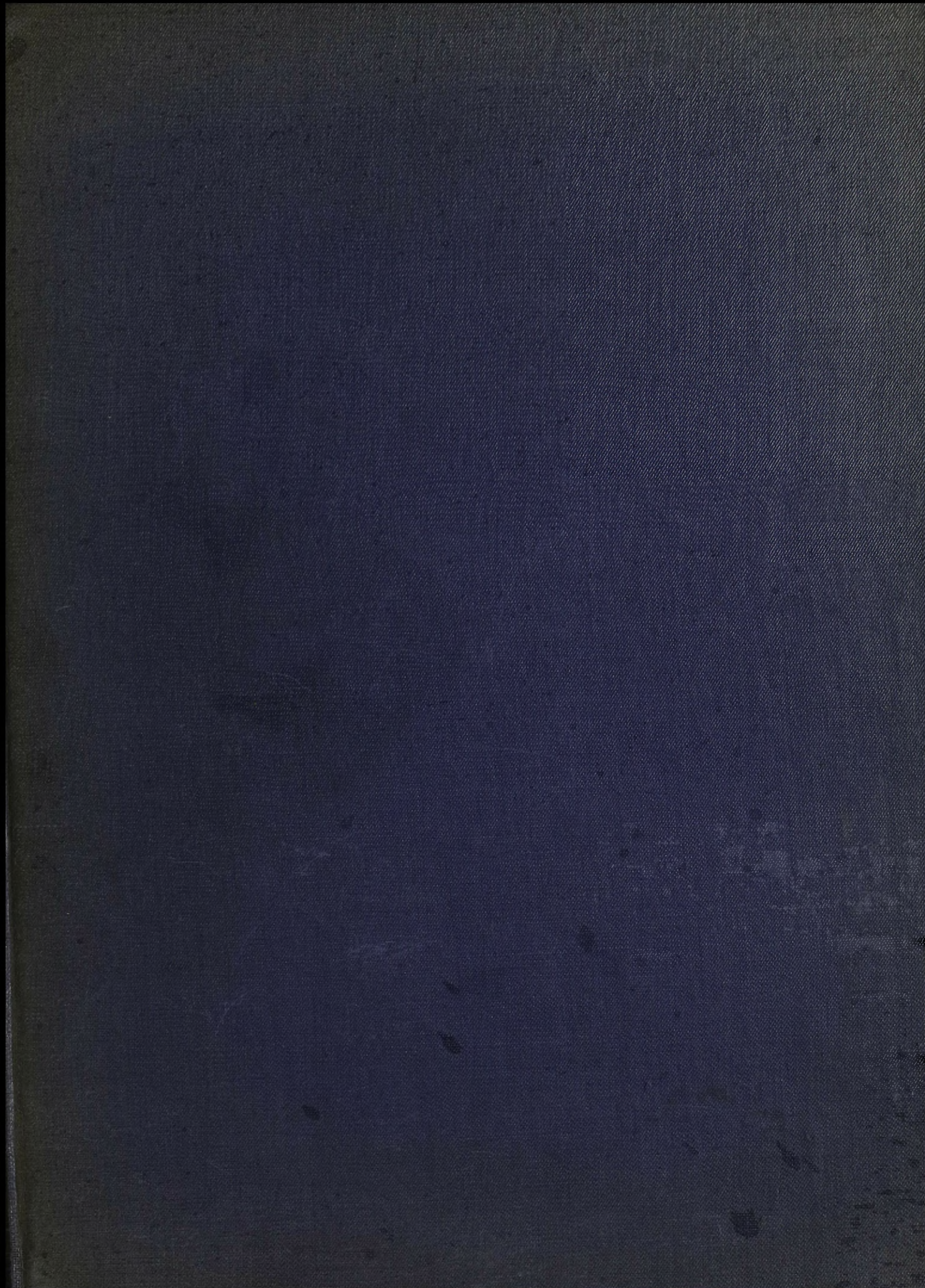

Grey Scale #13

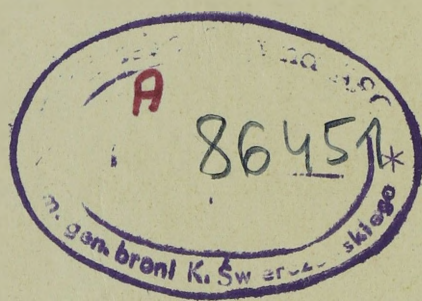

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

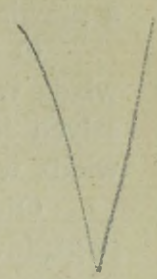
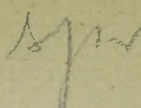
H. 355/72/1/50

Marian Podgórski

Stowarzyszenie Poljotekarskie
wojskowe.

1927.

WSTĘP

Zagadnienie, które poruszam jest nowem a wnioski, które staram się umotywować, noszą charakter programu. Wysiłek mój — trzeba to na wstępie podnieść — natrafia na pewne trudności, ponieważ bibliotekarstwo wojskowe nie jest jeszcze zjawiskiem, któreby wszędzie i w wyrazistej formie można było spotkać, lecz stanowi w znacznej mierze postulat, oparty tylko częściowo na podłożu faktycznem a głównie wysnuty z osądzenia charakterystycznych i podstawowych rysów nowoczesnego wojska, ze stanowiska, jakie zagadnienia wojskowe zdobyły sobie w obrębie ogólnej nauki oraz z roli, jaką to bibliotekarstwo może odegrać w obrębie ogólnej polityki bibliotekarskiej.

I. ZNACZENIE BIBLIOTEKARSTWA WOJSKOWEGO

a. ZNACZENIE BIBLIOTEKARSTWA WOJSKOWEGO DLA WOJSKA

Pomijając polityczne momenty, tkwiące w każdej organizacji wojskowej — trzeba uwzględnić dwie zasadnicze cechy nowoczesnego wojska. Pierwszą cechę — stanowi oparcie wojska na całym zespole obywateli danego państwa, a drugą — ścisła łączność życia i potrzeb wojska z różnorodnemi dziedzinami ogólnej wiedzy.

Coprawda momenty te były już nieraz przedtem teoretycznie podnoszone, z całą jednak siłą swej doniosłości wystąpiły one dopiero po wojnie światowej, w dobie refleksji nad skutkami wojny i nad przyczynami tych skutków. Nie rozważając też dróg, jakimi w następstwie tego poszły ustawodawstwa poszczególnych państw, ani nie rozpatrując więcej lub mniej tajnych zarządzeń, dotyczących organizacji wojskowej — można zaryzykować twierdzenie, że wszystkie państwa, zarówno bezpośrednio jak i pośrednio zain-

interesowane w przebiegu i w skutkach wojny światowej, czasem w teorii a prawie zawsze w praktyce wysnuły z tego naukę.

O ile też pierwszy wzgląd wpływa na specjalne ustosunkowanie się władz wojskowych już w czasie pokoju do ogółu obywateli, jako do przyszłych żołnierzy, o tyle drugi wzgląd nakazuje poddanie rewizji stosunku władz wojskowych do znaczenia nauki i oświaty dla celów wojskowych.

Otóż w tem przystosowaniu się do nowych warunków i w tej zmianie poglądów władz wojskowych — tkwi jeden z motywów istnienia nowoczesnego bibliotekarstwa wojskowego.

Świadomość mianowicie tego, że zagadnienia wojska opierać się muszą na poważnych badaniach naukowych wywołuje potrzebę przygotowania odpowiednio uposażonych pracowni dla studjów w dziedzinie wojskowości; konieczność zaś nie tylko wyszkolenia ale i wychowania moralnego żołnierza, nakazuje powołanie do życia ośrodków, w którychby żołnierz prosty i podoficer znaleźli materiały dla wypełnienia z korzyścią czasu wolnego od zajęć służbowych, dla podniesienia swego stanu intelektualnego oraz dla ugruntowania poczucia obywatelskiego.

Te same też względy praktyczne, które zmuszają władze wojskowe do forsownego tworzenia bibliotek, jako jednego z czynników zapewniających pełnię sprawności wojska, narzucają również konieczność udostępnienia tych pracowni szerokim warstwom zainteresowanych.

Wobec faktu bowiem, że czynne wojsko jest właściwie kadrą obywateli państwa, leży poprostu w interesie władz wojskowych, aby każdy z obywateli był możliwie najdokładniej zorientowany w organizacji i zadaniach wojska. Spotykając zaś obywateli, którzy pragną specjalnie poświęcić się studjowaniu zagadnień wojskowych, muszą władze wojskowe tem więcej otoczyć ich troskliwą opieką. Ogół zresztą obywateli wobec ciężącego na nich obowiązku służby wojskowej ma nawet w pewnym sensie prawo domagać się udostępnienia wojskowych księgozbiorów dla poważnych studjów; gdzież bowiem ma być uprawiana ta dziedzina wiedzy? Wszak wiemy, że już w całym szeregu uniwersytetów utworzone są katedry lub docentury dla zagadnień z dziedziny historii wojskowej; gdzież więc mają ci studenci szukać materiałów potrzebnych dla przygotowania prac naukowych?

Otóż zarówno ze względu na własny interes jak i ze względu na postulaty nauki — muszą władze wojskowe udostępnić ogólnie biblioteki wojskowe dla poważnych studjów z dziedziny wojskowości.

Niema przytem obawy przed ewentualnością pozbawienia w ten sposób władz wojskowych materiałów, niezbędnych dla toku prac służbowych, ponieważ książki mogą być wydawane do użytku tylko na miejscu, a nadto — jak wiadomo — wydawnictwa o charakterze służbowym znajdują się zawsze w drugim egzemplarzu w podręcznych bibliotekach oddziałów, Sekcyj czy Departamentów.

Nie można też przypuszczać, aby tą drogą rzeczy tajne miały być łatwiej zdradzone, to bowiem, co naprawdę powinno być uznane za tajne, może być udostępnione i nadal przy tychsamych obostrzeniach, jakie dotąd stosowano.

b. ZNACZENIE BIBLIOTEKARSTWA WOJSKOWEGO DLA BADAŃ NAUKOWYCH I CELÓW OŚWIATOWYCH

Jak świadczy metodyczna literatura przedmiotu (prof. Delbrück, mjr. Schwerdtfeger, mjr. Tournès, płk. Grasset oraz gen. Kukiel) historia wojskowa (*Militärgeschichte*, *Histoire militaire*, *Historja wojskowa*) zwłaszcza po wojnie światowej zdobyła sobie szturmem poważną pozycję w obrębie historii politycznej, jako jej gałąź odrębna, a umotywowana zarówno swoją metodą badań, jak treścią przedmiotu i jego wpływem wychowawczym. W związku też z tem liczyć się trzeba nie tylko z silnem rozbudzeniem badań w tej dziedzinie ale i z tworzeniem nowych katedr historii wojskowej przy rozmaitych uniwersytetach, a w dalszym następstwie z poważnym napływem uczonych oraz studentów zaczynających pracę naukową w tym kierunku. Wiadomo zaś jak doniosłą rolę we wszystkich badaniach odgrywa odpowiednia atmosfera naukowa. Otóż musi się przyznać, że trudnem byłoby znaleźć dla pracującego w dziedzinie wojskowości więcej odpowiednią atmosferę naukową aniżeli ta, która może panować w dobrze zorganizowanej bibliotece wojskowej, zaopatrzonej w pełnię literatury przedmiotu i czasopism fachowych oraz w środki bibliograficzne i porady naukowe. Fakt przytem zetknięcia się badaczy — teoretyków z ludźmi fachowymi, których wiedza opiera się nie tylko na badaniach naukowych ale i na doświadczeniach osobistych i na przeżyciach wojennych, może tylko uczynić te studia więcej wyczerpującymi a rezultaty ich dociekań głębszemi.

Wiele też inicjatywy co do kierunku badań, co do aktualności zagad-

nień, co do uzgodnienia teoretycznych postulatów z istotnie posiadanymi źródłami — może przynieść zetknięcie się naukowców z naukowym środowiskiem wojskowym, skupiającym się z konieczności około bibliotek wojskowych.

Ale znaczenie bibliotek wojskowych nie ogranicza się tylko do ich roli, jako warsztatów naukowych studjów, biblioteki wojskowe — mają także doniosłą wartość, jako środowisko oświatowe. Trzeba mianowicie uwzględnić to, że przeważająca większość obywateli przepływa przez kadry wojskowe, gdzie pociągnięta do jednolitej pracy nad swym wykształceniem wojskowym, przechodzi równocześnie skrócony ale za to bardzo intensywnie prowadzony kurs wychowania obywatelskiego, zarówno w kierunku kulturalnym jak społecznym i państwowym. Otóż biblioteki wojskowe — to źródło, z którego wykładowcy czerpią podporę dla swej pracy a żołnierze umocnienie dla uzyskanych wiadomości.

Pamiętać też należy, że ze względów wojskowej polityki dyslokacyjnej oddziały wojskowe bywają rzucane niejednokrotnie w tak zapadłe okolice, że taka biblioteka wojskowa staje się jedynym reprezentantem kulturalnych instytucji, że brak jej lub nieumiejętność jej zorganizowania i prowadzenia może zaważyć poważnie na moralnej postawie i intelektualnym poziomie szarej masy żołnierskiej.

Oczywiście im kraj jest więcej pozbawionym środowisk i pomocy oświatowych, lub też im niższy jest ogólny poziom kulturalny obywateli — tem silniej potęguje się odpowiedzialna rola — biblioteki wojskowej.

c. ZNACZENIE BIBLIOTEKARSTWA WOJSKOWEGO DLA OGÓLNEJ POLITYKI BIBLIOTEKARSKIEJ

Jak wiadomo ogół bibliotek naukowych odnosił się dotychczas do bibliotek wojskowych albo z lekceważeniem albo z zupełną obojętnością. Przyczyny tego tkwiły po obu stronach: ogólne biblioteki naukowe nie miały zaufania do prowadzenia bibliotek wojskowych ani zainteresowania do treści ich zbiorów, a władze wojskowe, uważając swoje biblioteki za środowisko materiału o podręcznej użyteczności, nie starały się zainteresować niemi szerszych kół naukowych.

Otóż trzeba stwierdzić, że jeśli dla władz wojskowych jest niezbędnym utrzymywanie ścisłej łączności z ogólnymi ośrodkami naukowymi, to nie

mniej już z samych względów ogólnej polityki biblijotekarskiej — istnienie biblijotek wojskowych przedstawia dla biblijotek naukowych poważną wartość.

Wszystkie biblijoteki przy uniwersytetach, na których były systemizowane katedry lub docentury historii wojskowej (a będzie ich coraz więcej) musiały poważne fundusze poświęcać na zakup dzieł i czasopism oraz źródeł, wymaganych przez profesorów historii wojskowej i to zarówno dla wykładów jak i dla seminarjów. Otóż można przyjąć, że dzieła te bez wyjątku posiadały i posiadają biblijoteki wojskowe, można nawet przypuścić, że znacznie pełniejsze materiały znajdą zainteresowani w tym względzie w biblijotekach wojskowych.

Pominąwszy bowiem dzieła i czasopisma ściśle fachowe oraz doskonale skompletowane zbiory map — zawierają biblijoteki wojskowe bardzo dużo literatury do ogólnej historii politycznej, medycyny, prawa, techniki, fizyki, chemji, psychologii i t. d., a więc i pod tym względem mogą odciążyć ogólne biblijoteki naukowe od zakupów, jeśli już nie pierwszych to drugich egzemplarzy, co — ze względu na większą poczytność pewnych dzieł — muszą uniwersyteckie biblijoteki niejednokrotnie czynić.

Wiadomo zaś, jak niedostatecznymi funduszami dysponują dzisiaj biblijoteki naukowe i jak silnie — związku z tem — podkreśla się w polityce biblijotekarskiej konieczność porozumienia międzybiblijotecznego oraz rozdziału między poszczególne ośrodki zakupów z różnych dziedzin; wiadomo też jak dzięki temu zyskały na znaczeniu wszelkie biblijoteki fachowe.

Obok więc względów praktyczno-wojskowych oraz względów naukowych i oświatowych także momenty natury gospodarczej i związane z niemi postulaty ogólnej polityki biblijotekarskiej — nie tylko motywują, ale wprost wymagają uwzględnienia roli, jaką w dzisiejszej dobie może odegrać biblijotekarstwo wojskowe.

II. OBECNY STAN BIBLIJOTEKARSTWA WOJSKOWEGO

a. UWAGI OGÓLNE

Danie dokładnego obrazu dzisiejszej organizacji biblijotek wojskowych oraz stanu ich posiadania natrafia na wielkie trudności z powodu braku odpowiedniej literatury. Ogólne biblijotekarstwo nie interesowało się tem, co się działo w tej dziedzinie w obrębie wojska, uważając wojsko za niedo-

stępną dla oka profana sferę, wojskowość zaś rzadko tylko uważała za wskazane wtajemniczać cywilnych w te sprawy. W następstwie tego spotyka się tylko czasem jakieś oderwane wiadomości o poszczególnych bibliotekach, wiadomości te jednak zarówno co do liczby instytucji opisanych jak i co do dokładności są bardzo fragmentaryczne. Wydawnictwa, któreby nas zapoznawało z całością bibliotek wojskowych, podobnie jak to czynią wydawnictwa w rodzaju *Index Generalis* czy *Minerva*, rejestrujące nawet najdrobniejsze biblioteki cywilne o charakterze publicznym — nie posiadamy. Jak dotąd jedyne źródło drukowane, z którego można zaczerpnąć nieco szczegółów o tych bibliotekach, stanowi wychodzący w Polsce, a wydawany przez Centralną Bibliotekę Wojskową — *Komunikat bibliograficzny*, którego dział p. t. «Kronika» ogłasza od trzech lat szczegóły, dotyczące największych bibliotek wojskowych różnych państw.

Wiadomości podane w *Komunikacie bibliograficznym* nie są oczywiście wyczerpujące nie mniej jednak — jako ilościowo i jakościowo pełniejsze od dotychczasowo znanych i jako oparte w przeważającej części na informacjach dostarczonych oficjalnie na rozesłany kwestjonariusz, rzadziej zaś na zestawieniach, korzystających z ogłoszonej literatury — przedstawiają materiał, który pozwala rzucić pewne światło na stan posiadania i życie całego szeregu bibliotek wojskowych.

Dotychczas ukazały się w *Komunikacie bibliograficznym*, wiadomości o bibliotekach wojskowych następujących państw: Anglii, Francji, Włoch, Austrii, Stanów Zjednoczonych, Belgii, Rumunii, Łotwy, Estonii, Finlandii, Niemiec, Japonii, Rosji, Czechosłowacji, Szwecji, Jugosławii, Bułgarii, Turcji, Węgier, Danii, Holandii, Norwegii i Polski.

b. NAJWAŻNIEJSZE BIBLIOTEKI WOJSKOWE, ICH ZBIORY I DOSTĘPNOŚĆ

Szczegóły ogłoszone w *Komunikacie bibliograficznym*, a zestawione na dołączonych tablicach, pozwalają stwierdzić:

1) Że bez względu na większe lub mniejsze różnice w szczegółach skład bibliotek wojskowych we wszystkich państwach odpowiada terytorjalnemu rozmieszczeniu i organizacyjnemu rozczłonkowaniu wojska; że w każdym z tych państw znajduje się w stolicy conajmniej jedna główna biblioteka wojskowa, która — jako najlepiej zaopatrzona i uposażona —

służy za warsztat pracy dla naczelnych władz wojskowych oraz dla głównych naukowych instytucyj wojskowych; że każda z tych bibliotek obok działu wojskowego, stanowiącego jej kręgosłup, zawiera obfitą literaturę ogólnonaukową.

2) Że drugą grupę bibliotek stanowią biblioteki prowincjonalne (przy korpusach, dywizjach i pułkach) o charakterze fachowym, a przeznaczone dla oficerów.

3) Że trzecią grupę — stanowią biblioteki żołnierskie o charakterze oświatowym.

4) Że prócz tego w każdym z tych państw szkoły wojskowe oraz stowarzyszenia oficerskie posiadają własne księgozbiory.

Jak też widać z zestawienia stan posiadania samych tylko najgłówniejszych naukowych bibliotek wojskowych wynosi obecnie około 3,825.941 tomów, 851.621 map oraz 18.977 rękopisów; do tego zaś trzeba dodać kilkakrotnie wyższą liczbę książek dla celów oświatowych.

Obie więc pozycje — przedstawiają bardzo poważne rubryki, których zarówno ze względów naukowych jak i ogólnokulturalnych nie można lekceważyć.

Równocześnie jednak należy stwierdzić, że ten potężny kapitał naukowy nie jest dostatecznie wyzyskany. Wojskowi, którym praca codzienna zajmuje niesłychaną ilość czasu i sił fizycznych, rzadko tylko mogą poświęcić się gruntowniejszym, stale prowadzonym badaniom. Dla ogółu zaś uczonych biblioteki wojskowe prawie nie istnieją. Przeważająca bowiem ilość bibliotek jest dla nich zamknięta, drobna liczba, przewidująca udostępnianie, obostrza je takimi trudnościami, że zniechęcają one każdego czytelnika, a tylko w zupełnie znikomej liczbie państw uważa się biblioteki wojskowe za ogólnie dostępne pracowni naukowe.

Gdy się więc uwzględni i to, że biblioteki wojskowe, jako trzymające się z dala od ogólnego ruchu naukowego — są przeważnie bardzo dowolnie prowadzone a przytem pozbawione tych pomocy naukowych, którymi badacze rozporządzają w każdej nowoczesnej bibliotece naukowej — to trzeba przyznać, że poważne zbiory tych bibliotek są przy dzisiejszym stanie rzeczy w znacznej mierze stracone dla nauki.

III. PRZYSZŁOŚĆ NAUKOWYCH BIBLIOTEK WOJSKOWYCH

Nie dotykając oświatowych bibliotek wojskowych, jako nagiętych do potrzeb środowiska żołnierskiego, a zarazem ograniczonych z konieczności tylko do tego środowiska, pragnę omówić linje rozwojowe naukowych bibliotek wojskowych, jako tych, które mają zadanie i znaczenie ogólniejsze, przez nie bowiem wojskowość może wchodzić w łączność ze światem naukowym a dzięki ich zasobom ogół pracowników naukowych może prowadzić badania w dziedzinie wojskowości.

Jak wiadomo nagromadzenie nawet bardzo poważnych ilości książek nie stanowi jeszcze biblioteki. Biblioteka w nowoczesnym rozumieniu — to warsztat naukowy, gdzie wszystko oddane jest do pracy badacza, gdzie myśl o oszczędności czasu i zbędnego wysiłku czytelnika — kieruje technicznymi ułatwieniami, gdzie biura zestawień i informacji biblijograficznych stoją do dyspozycji naukowca, gdzie każde posunięcie administracyjne jest częścią składową ogólnie obowiązującej polityki biblijotekarskiej, która wytwarza harmonję między funduszami i zadaniami danej biblioteki a poważnie umotywowanymi postulatami rozwojowymi.

Do tego stanu daleko naogół bibliotekom wojskowym. Dzisiejsze księgozbiory wojskowe mimo szumnej nazwy: biblioteki, są przeważnie popularnymi czytelniami i wypożyczalniami, albo też podręcznikami bibliotekami urzędowymi, a tylko rzadko bibliotekami naukowymi. Uczynienie z wojskowych bibliotek — bibliotek naukowych, to w znacznej mierze kwestja czasu, to dopiero postulat, dla którego realizacji trzeba wykreślić dokładny program.

Otóż dalszy rozwój bibliotek wojskowych w kierunku uczynienia z nich bibliotek naukowych widzę w ujednolicieniu we wszystkich bibliotekach tych momentów życia biblijotecznego, które dla ich ewolucji są niezbędne, a które wymagają zarówno organizacyjnych jak i naukowych innowacji. Te zaś zasadnicze innowacje powinny się — mojem zdaniem — uwidocznić zarówno w pewnych posunięciach władz wojskowych jak i w dostosowaniu się cywilnych sfer biblijotekarskich do tej nowej sytuacji, a więc po pierwsze — w zmianie stanowiska władz wojskowych wobec bibliotek wojskowych; po drugie — w udostępnianiu ogółowi badaczy naukowych bibliotek wojskowych; po trzecie — w zmianie odnoszenia się innych bibliotek naukowych do bibliotek wojskowych, a po czwarte —

w przystosowaniu się bibliotek wojskowych do ogólnych wymagań naukowych i do postulatów ogólnego bibliotekarstwa.

a. STOSUNEK WŁADZ WOJSKOWYCH DO BIBLIOTEK WOJSKOWYCH

Z Całego szeregu przejawów, wzmiankowanych w literaturze wojskowej można już dzisiaj wywnioskować, że im więcej będzie się utrzymywać przeświadczenie, iż wojsko i związane z niem działania wojenne opierają się nie tylko na wyszkoleniu ale i na wychowaniu żołnierza a równocześnie na spożytkowaniu ogólnego dorobku naukowego — tem więcej będzie się ustalać w opinii czynników wojskowych pogląd na poważną rolę bibliotek wojskowych.

Władze te bowiem będą zmuszone uznać wszelkie wojskowe pracownie naukowe, bez względu na to, czy będą one laboratorjami doświadczalnymi czy bibliotekami, za zakłady użyteczności wewnętrznej t. j. za zakłady, współpracujące innemi środkami dla tego samego celu, a mianowicie dla podniesienia sprawności wojska.

W związku też z tem oczekiwać należy od władz wojskowych, jako niezbędnych wymagań dla zapewnienia dalszego rozwoju naukowych bibliotek wojskowych:

1) Odpowiedniego umiejscowienia i pomieszczenia bibliotek, zarówno co do dostępności bibliotek jak i co do wewnętrznych warunków pracy bibliotekarskiej, bezpieczeństwa książek i udogodnienia dla studującego; budynek biblioteki musi być dostępny dla czytelnika bez zbytnich formalności a więc bez przepustek, okazywania posterunkom legitymacji i t. d.; a udzielanie prawa na korzystanie z biblioteki winno być pozostawione samemu kierownikowi, opartemu na regulaminie, którego przepisy powinny uwzględniać przede wszystkim interes naukowy, przy — rzecz jasna — zapewnieniu powagi bibliotece a bezpieczeństwa książkom.

2) Zaopatrzenia bibliotek w środki finansowe, umożliwiające normalną rozbudowę księgozbioru (stała dotacja roczna).

3) Wyposażenia w dostateczną ilość odpowiednio przygotowanego personelu. Główna biblioteka więc powinna — mojem zdaniem — mieć conajmniej kierownika i 3 referentów — bibliotekarzy (oficerowie z ukończonemi studjami uniwersyteckimi), a nadto 6 zastępców bibl. i 1 sekretarza kancelaryjnego (ze średnim wykształceniem), inne zaś biblioteki nau-

kowe kierownika i 1 referenta bibliotekarza (oficer z ukończonemi studjami uniwersyteckimi) oraz 2 zastępców bibl. i 1 sekretarza kancelaryjnego (ze średnim wykształceniem);

4) Zapewnienia bibliotekom nowoczesnej techniki bibliotecznej oraz

5) Usamodzielnienia bibliotek w zakresie pracy bibliotekarskiej, jeśli idzie o utrzymywanie stosunków naukowych z równorzędnymi instytucjami cywilnymi, krajowymi i zagranicznymi.

b. STOSUNEK OGÓLNYCH BIBLIOTEK NAUKOWYCH DO BIBLIOTEK WOJSKOWYCH

Omówione poprzednio korzyści gospodarcze oraz względy naukowe nakazują poddać rewizji dotychczasowe stanowisko ogólnych bibliotek naukowych wobec bibliotek wojskowych i postawić je na zasadach równorzędności oraz pełnego zaufania. Otóż zaufanie to musi się uwidaczniać: a) w wypożyczaniu do bibliotek wojskowych na zwykłych warunkach regulaminowych (przy obowiązującej wzajemności) zarówno druków jak i rękopisów, potrzebnych dla czytelników bibliotek wojskowych, b) w wzajemnem komunikowaniu sobie wykazów statystycznych, uwag dotyczących administracji bibliotecznej i t. d., c) w wspólnem ustalaniu zakupów a zwłaszcza prenumeraty czasopism, d) w pociąganiu bibliotek wojskowych do współdziału przy podejmowaniu miejscowych prac inwentaryzacyjnych, bibliograficznych i t. d. Ponadto powinno dochodzić między temi bibliotekami do wzajemnej wymiany dubletów na ogólnie obowiązujących warunkach.

c. NOWOCZESNE BIBLIOTEKI WOJSKOWE

Oczywiście zrównanie bibliotek wojskowych z ogólnymi bibliotekami naukowymi nałoży na biblioteki wojskowe szereg obowiązków nowych i to zarówno ze względu na wewnętrzną organizację i pracę biblioteczną jak ze względu na zobowiązania wobec innych bibliotek naukowych, jak wreszcie ze względu na szczególne wymagania środowiska wojskowego.

Biblioteki wojskowe (oczywiście główne) muszą upodobnić z ogólnymi bibliotekami zarówno swoją technikę bibliotekarską jak i formę udostępnienia zbiorów, oraz organizację pomocniczych środków naukowych.

Sposoby więc katalogowania i inwentaryzacji, urządzenia katalogowe, przygotowana do pracy na miejscu czytelnia ogólna i połączona z nią biblioteka podręczna — winny opierać się na wzorach ogólnie przyjętych w nowocześnie prowadzonych bibliotekach naukowych.

Biblioteki wojskowe — winny też być przygotowane do udzielania porad bibliograficznych i do dokonywania kwerend w zakresie ich specjalności a to zarówno dla poszczególnych badaczy jak i dla instytucji naukowych.

Wreszcie biblioteki wojskowe, winny utrzymywać ścisłą łączność fachowo-bibliotekarską zarówno z ogólnobibliotekarską literaturą i prasą jak i — przez swych urzędników — z fachowymi związkami bibliotekarskimi, a to celem wzajemnej wymiany spostrzeżeń i rezultatów pracy, referowanych sporadycznie dla równorzędnego współdziałania w pracach bibliotekarskich, podejmowanych zbiorowo przez biblioteki naukowe poszczególnych środowisk.

Kierownicy też bibliotek wojskowych — powinni pamiętać o tem, że — jako «homines novi» w obrębie bibliotekarstwa — muszą sami w sposób poważny treścią a taktowny formą przypominać o istnieniu bibliotek wojskowych i starać się niezmordowanie o to, aby nie tylko wytworzyć przeświadczenie, że umotywowanymi były ich zabiegi o przyznanie równości z innymi bibliotekami, ale i ugruntować ogólnie przekonanie o doniosłym znaczeniu i o poważnych korzyściach naukowych i ogólnobibliotekarskich, związanych ze zgłoszeniem się bibliotek wojskowych do równorzędnej pracy z innymi bibliotekami naukowymi.

Wreszcie kierownicy naukowych bibliotek wojskowych muszą uwzględnić szczególnie zadania, jakie ciążyą na tych bibliotekach wobec sfer wojskowych. Jak wiadomo, ogólnie stosowana, a zależna od względów politycznych, kulturalnych i gospodarczych wojskowa polityka dyslokacyjna prowadzi do rozmieszczenia oddziałów wojskowych niejednokrotnie w miejscowościach pozbawionych wszelkich pomocy naukowych, wiadomo też, że specjalnie umiejscowienie korpusu oficerskiego podlega wielkim zmianom, że często oficer, który — korzystając z pobytu w środowisku naukowym rozpoczął poważniejsze studia — rzucany bywa krótkim rozkazem w garnizon inny, ogołocony z wszelkich środków naukowych.

Otóż do naczelných zadań naukowych bibliotek wojskowych należy wyteżona pamięć o owych odległych garnizonach i zapobiegliwość o to, aby ośrodki pozbawione własnych materiałów naukowych otoczyć szczególną opieką i pomocą naukową. Zorganizowanie tedy sprawnego dostar-

czania zamówionych książek oraz wyczerpującego zaopatrywania zamiejscowego czytelnika w wszelkiego rodzaju informacje naukowe, zestawienia bibliograficzne i rozumowane wykazy — oto droga, dzięki której biblioteki wojskowe, wywiązując się z ciążącego na nich zadania, zdołają zmniejszyć skutki ujemnych właściwości t. zw. prowincjonalnych środowisk a równocześnie umożliwią poważne badania zarówno tym oficerom, którzy je pragną kontynuować, jak i tym, którzy je zechcą rozpocząć.

Przy takim też pojmowaniu zadań i przy takiej drodze realizacji nakreślonego planu — staną się biblioteki wojskowe nie tylko centrum pracy w dziedzinie studjów prowadzonych przez miejscowych cywilnych i wojskowych badaczy, ale i środowiskiem kulturalno-naukowym, promieniującym bezpośrednio na odleglejsze i słabiej w naukowe środki zaopatrzone centra państwa.

ZAKOŃCZENIE

W świetle omówionych szczegółów potrzeba reorganizacji naukowych bibliotek wojskowych i konieczność wprowadzenia zarówno bibliotek jak i ich zadań oraz metod pracy i ich środków dyspozycyjnych w obręb ogólnego bibliotekarstwa — nabiera pełnego umotywowania, wskazanie zaś doraźnej wartości tych zakładów dla celów ogólnonaukowych i praktycznych wojskowych oraz dla celów polityki bibliotekarskiej — podkreśla aktualność postawionego postulatu.

TABLICE PORÓWNAWCZE

PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Anglja (1925)	1. Biblioteka Ministerstwa Wojny (War Office Library) — Londyn.	nie ustalona	fachowe i ogólnonaukowe	110.000 tomów (rękopisów i map — nie zbiera)
	2. Biblioteka Sztabu Korpusu.	—		—
	3. Biblioteki Okręgów Wojskowych.	—		—
	4. Biblioteki Szkolne.	—		—
	5. Biblioteki Kasynowe.	—		—
Austria (1926)	1. Biblioteka przy Archiwum Wojennem (Krieg - archiv Bibliothek) — Wiedeń.	504 sz. austr.	fachowa	241.353 tomów oraz 1.077 atlasów i 238.000 map, które są organizacyjnie oddzielone; rękopisy nieliczne
	2. Biblioteka Ministerstwa Wojny (Amtsbücherei des Bundesministeriums f. Heerwesen).	2.500 sz. austr.	fachowa	22.483 tomów
	3. Biblioteka Szkoły Wojskowej w Anizie (Enns).	—	—	5.000 tomów
	4. Biblioteka Tow. Wiedzy Wojskowej.	—	—	19.000 tomów
Belgia (1926)	1. Centralna Biblioteka Wojskowa (Bibliothèque du Ministère de la Défense Nationale) — Bruksela.	80.000 fr. belg.	fachowe i ogólnonaukowe	61.200 tomów
	2. Oficerskie Biblioteki Garnizonowe (w liczbie 29).	—		—
	3. Żołnierskie Biblioteki Garnizonowe (w liczbie 29).	—	tylko beletrystyka	—

DOSTĘPNOŚĆ	PERSONEL	CZYTELNICTWO	WYDAWNICTWA DOTYCZĄCE BIBLIOTEKI
ogólnie dostępna, bezpłatnie; udziela ogólnie wyjaśnień bibliograficznych	1 kierownik, 1 zastępca kierownika, 1 pomocnik bibliotekarza, 1 kancelista oraz 3 posyłkowych	nie prowadzi statystyki	catalog biblioteki, Catalogue of the War Office Library. London. (niedostępny w handlu księgarskim) składa się z trzech części, z których I (kat. alf.) oraz II (kat. wydawn. urzędowych) uzupełnia się co miesiąc a III część (kat. działowy) uzupełnia się raz na rok. (zob. Kom. Bibl. nr. 6/25).
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
ogólnie dostępna	—	nie prowadzi statystyki	Katalog der Bibliotheksabt. des k.u.k. Kriegsarchivs. Vol. I—IX. Wien. (zob. Kom. Bibl. nr. 12/26).
tylko dla urzędników	—	1.051 czytelników 38.256 tomów	—
tylko dla personelu szkolnego	—	—	—
—	—	—	—
dla wojskowych i profesorów szkół wojskowych, inni za specjalnem zezwoleniem.	1 dyrektor, 1 szef biura, 1 zastępca szefa biura oraz 5 urzędników pomocniczych	1.200 czytelników, 18.000 tomów	catalog biblioteki pt. Catalogue de la Bibliothèque du Min. de la Déf. Nat. Bruxelles 1925; ponadto co miesiąc ogłasza się nabytki w czasopiśmie pt. Bulletin Belge des sciences militaires — Bruxelles, oraz regulamin biblioteczny pt. Bibliothèques militaires. Règlement. Bruxelles, 1920. (zob. Kom. Bibl. nr. 10/25).
—	—	—	—
—	—	—	—

PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Bułgarja (1926)	1. Centralna Biblioteka Wojskowa (Bibliotekata, Ministerstwo na Wojnata) — Sofja.	250.000 lewów	fachowa i ogólno-naukowa	15.000 tomów
	2. Garnizowane Biblioteki Wojskowe.	—	—	—
	3. Szkolne Biblioteki Wojskowe.	—	—	—
Czechosłowacja (1925/6)	1. Główna Biblioteka Wojskowa (Ustředni Knihovna Minist. Narodni Obrany) — Praga.	250.600 kor.	fachowa	11.000 tomów
	2. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe.	—	fachowe	—
	3. Biblioteki Dywizyj Górskich.	—	fachowe	—
	4. Biblioteki Brygad Górskich.	—	fachowe	—
	5. Żołnierskie Biblioteki Pułkowe.	} razem 100.000 kor.	} beletrystyka	} razem 346.721 tomów
	6. Biblioteki Bataljone.			
	7. Biblioteka Czechosłowackiego Instytutu Wiedzy Wojskowej (Knihovna čs. Vedeckého Ustavu Vojenského).	—	fachowa i ogólno-naukowa	50.000 tomów
	8. Biblioteki szkolne.	—	fachowe i ogólno-naukowe	—
Danja (1926)	1. Królewska Biblioteka Garnizonowa (Det Kongelige Garnisons-Bibliotek) — Kopenhaga.	—	fachowa i ogólno-naukowa	30.000 dzieł
	2. Biblioteka Artyleryjska.	—	} fachowe	—
	3. Biblioteka Intendentury.	—		—
	4. Biblioteka Sztabu Generalnego.	—		—

DOSTĘPNOŚĆ	PERSONEL	CZYTELNICTWO	WYDAWNICTWA DOTYCZĄCE BIBLIOTEKI
—	1 kierownik, któremu w miarę potrzeby bieżącej przydzielają do pomocy odpowiednią ilość pracowników	nie prowadzi statystyki	regulamin biblioteczny oraz katalog (Sofja 1908/9) obecnie wyczerpany w handlu; nowy katalog w opracowaniu. (zob. Kom. Bibl. nr. 1/27).
—	—	—	—
—	—	—	—
ogólnie dostępna	1 dyrektor, 2 bibliotekarzy, 2 zastępców, 1 woźny i 2 gońców	2.982 czytelników bez korzystających z podręcznych bibliotek urzędowych	kwartalnie ogłasza nabytki w wydawnictwie, ukazującym się litograficznie począwszy od listopada 1922 r. pt. Prirustkowy seznam Ustřední Knihovny Min. Nar. Obrany. (zob. Kom. Bibl. nr. 4/26).
ogólnie dostępne	—	—	—
ogólnie dostępne	—	—	—
ogólnie dostępne	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
dla uczniów i personelu ogólnego	—	—	—
ogólnie dostępna	1 dyrektor i 2 urzędników	1.500 tomów	katalog biblioteki pt. Forteg-nelse over Det Kgl. Garnisonsbibliotek. Kjöbenhavn 1899/1900. T. I—III. oraz w rękopisie historia biblioteki. (zob. Kom. Bibl. nr. 2/27).
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—

PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Danja (1926)	5. Biblioteka Szkoły Wychowania Fizycznego.	—	fachowe	—
	6. Biblioteka Korpusu Sanitarnego.	—		—
	7. Biblioteka Szkoły Strzelniczej.	—		—
Estonja (1926)	1. Biblioteka Sztabu Generalnego — Tallin.	370.000 m. est.	fachowe i ogólno-naukowe	34.000 tomów
	2. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe.	150.000 m. est. a nadto składki oficerskie	ogólno-naukowe i ogólnokształcące	27.747 tomów
	3. Pułkowe Biblioteki Wojskowe.			
	4. Biblioteka Zjednoczonych Szkół Wojskowych.			34.000 tomów
Finlandja (1926)	1. Centralna Biblioteka Wojskowa — Helsingfors.	100.000 m. finl.	fachowe i ogólnonaukowe	1.670 tomów
	2. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe.	—		—
	3. Pułkowe Biblioteki Wojskowe.	—		—
Francja (1926)	1. Biblioteka Ministerstwa Wojny (Bibliothèque du Ministère de la Guerre) — Paryż.	32.000 fr. fr.	fachowe i ogólnonaukowe	180.992 tomów oraz 861 rękopisów i zbiór map historycznych i geograficznych
	2. Biblioteka Wyższej Szkoły Wojennej.	—		—
	3. Biblioteka Szkoły Politechnicznej.	—		70.000 tomów

DOSTĘPNOŚĆ	PERSONEL	CZYTELNICTWO	WYDAWNICTWA DOTYCZĄCE BIBLIOTEKI
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
ogólnie dostępna (cywilni za opłatą)	1 kierownik i 2 pisarzy	otwarta była 10 miesięcy: 10.214 czytelników oraz 13.817 tomów	katalog książek zaleconych dla żołnierzy; katalog najnowszej wojskowej literatury zagranicznej; Regulamin wewnętrznej organizacji bibliotek wojskowych. (zob. Kom. Bibl. nr. 7/25).
—	—	—	—
—	—	—	—
dla wojskowych, cywilni za opłatą	1 kierownik oraz 2 pomocnicy	nie prowadzi statystyki	(zob. Kom. Bibl. nr. 7/25).
—	—	—	—
—	—	—	—
dla wojskowych, cywilni za zezwoleniem Min. Wojny	2 bibliotekarzy, 2 niższych urzędników oraz 4 pisarzy wojskowych	11.035 czytelników, 5.733 tomów	katalog pod tytułem: Ministère de la Guerre. Bibliothèque du Dépôt de la guerre. — Catalogue. Paris, 1883—1896, Impr. Nat. Vol. I—IX; Regulamin francuskich bibliotek wojskowych p. t. Instruction sur l'organisation des bibliothèques des officiers. Paris 1913. (zob. Kom. Bibl. nr. 3/26 i 6/26).
—	—	—	—
—	—	—	—

PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Francja (1926)	4. Biblioteka Szkoły Wojskowej w St. Cyr.	7.000 fr. fr.	fachowe i ogólno-naukowe	35.000 tomów
	5. Biblioteka Szkoły Wojskowej w Fontainebleau.	—		—
	6. Biblioteka Szkoły Wojskowej w Saumur.	—		—
	7. Biblioteka Komitetu Artyleryjskiego.	—		—
	8. Biblioteka Szkoły Wojskowej w Flèche.	—		31.755 tomów
	9. Centralna Biblioteka Wojskowa Służby Zdrowia.	—	fachowe	32.275 tomów
	10. Biblioteka Komitetu Technicznego Inżynierji.	—		—
	11. Biblioteka Marynarki w Paryżu.	—		150.000 tomów
	12. Biblioteka Marynarki w Cherbourg.	—		15.000 tomów
	13. Biblioteka Tow. Wojskowego.	—		70.000 tomów
	14. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe.	razem 200.000 fr. fr.	fachowe i ogólno-naukowe	razem 1,260.000 tomów
	15. Oficerskie Biblioteki Pułkowe.	—	literatura piękna	—
	16. Podoficerskie Biblioteki Pułkowe	—		—
	17. Żołnierskie Biblioteki.	razem 80.000 fr. fr.		razem 180.000 tomów
Holandia (1926)	1. Biblioteka Ministerstwa Wojny (Bibliotheek van het Departement van Oorlog) — Haga.	2.000 tal. hol.	fachowe i ogólno-naukowe	68.550 tomów
	2. Biblioteka Wyższej Szkoły Wojennej.	nie ustalona, przeciętnie rocznie około 162 tal. holend.	fachowe i ogólno-naukowe	—
	3. Biblioteka Królewskiej Akademji Wojskowej.			—
	4. Biblioteka Archiwum Historycznego Sztabu General.			14.500 tomów, 2.100 map oraz 16.000 rękopisów

DOSTĘPNOŚĆ	PERSONEL	CZYTELNICTWO	WYDAWNICTWA DOTYCZĄCE BIBLIOTEKI
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
ogólnie dostępna	—	—	—
—	—	—	—
oficerowie czyn- ni i rezerwy	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
dla wojskowych i urzędników cy- wilnych Min. Wojny i Sztabu Generalnego	dyrekcję tworzy: Komisja, zło- zona z przewodniczącego i 4 członków, personel zaś składa się z 1 bibliotekarza i 1 pomoc- nika	nie prowadzi się statystyki czytelnictwa	katalog pt. Catalogus der Bi- bliothek van het Departement von Oorlog. T. I—II oraz Su- plement; ponadto co dwa mie- siące wydają wykazy nowych nabytków. (zob. Kom. Bibl. nr. 7/26).
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—

PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Holandia (1926)	5. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe.	nie ustalona przeciętnie rocznie około 162 tal. holend.	fachowe i ogólnonaukowe	—
	6. Korpusne Biblioteki Wojskowe.			—
	7. Biblioteka Ministerstwa Marynarki. (Bibliothek van het Departement van Marine).	2.500 tal. hol.	fachowe	40.000 tomów
	8. Biblioteka Królewskiej Szkoły Aspirantów Marynarki.	1.500 tal. hol.		21.000 tomów
Hiszpanja (1926)	Centralna Biblioteka Marynarki (Biblioteca Central de Marina) — Madryt.	12.000 peset.	fachowe	14.000 tomów
Japonja (1925)	1. Biblioteka Sztabu Generalnego — Tokio.	5.000 jenów	fachowe i ogólnonaukowe	44.100 dzieł oraz 14.000 map
	2. Dywizyjne Biblioteki Wojskowe.	każda z tych bibliotek otrzymuje rocznie około 100 jenów		—
	3. Brygadowe Biblioteki Wojskowe.			—
	4. Pułkowe Biblioteki Wojskowe.			—
	5. Szkolne Biblioteki Wojskowe.			—
Jugosławia (1925/6)	1. Biblioteka Sztabu Generalnego (Biblioteka Głównogeneralsztaba), — Belgrad.	biblioteki dotacji nie posiadają, książki dla wszystkich zakupuje i dostarcza Min. Wojny	fachowe, ogólnonaukowe i z literaturą piękną	25.278 tomów
	2. Biblioteka Akademii Wiedzy Wojskowej.	—		—
	3. Biblioteka Akademii Morskiej.	—		—
	4. Biblioteka Szkoły Podoficerskiej.	—		—
	5. Biblioteka Wojskowej Szkoły Artylerji.	—		—
	6. Biblioteka Wojskowej Szkoły Piechoty.	—		—

DOSTĘPNOŚĆ	PERSONEL	CZYTELNICTWO	WYDAWNICTWA DOTYCZĄCE BIBLIOTEKI
—	—	—	—
—	—	—	—
ogólnie dostępna	1 bibliotekarz i 1 pomocnik	nie prowadzi się statystyki czytelnictwa	katalog pt. Catalogus der Bi- bliothek van het Departement van Marine. 1911—1916.
—	—	—	—
ogólnie dostępna	1 dyrektor oraz 1 archiwariusz- bibliotekarz	—	—
dla wojskowych	1 dyrektor, 1 pomocnik i 3 za- stępców bibliotekarza	nie prowadzi statystyki	(zob. Kom. Bibl. nr. 2/26).
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
dla wojskowych	2 oficerów, 1 sekretarz i pod- oficer oraz jeden goniec	czytelników 700	(zob. Kom. Bibl. nr. 11/26).
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—

PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Jugosławia (1925/6)	7. Biblioteka Wojskowej Szkoły Oficerów Rezerwy.	—	fachowe i ogólnonaukowe wraz z literaturą piękną	—
	8. Biblioteki Kasyn Oficerskich	—		—
	9. Biblioteki podoficerskie.	—		—
Łotwa (1926)	1. Biblioteka Ministerstwa Wojsny — Ryga.	8.000 łatów	fachowe i ogólnonaukowe	14.691 tomów
	2. Biblioteki Kasyn oficerskich.	—	} fachowe i ogólnonaukowe.	—
	3. Biblioteki Kasyn Żołnierskich.	—		—
	4. Biblioteki Pułkowe.	—		—
Niemcy (1926)	1. Centralna Biblioteka Wojskowa (Deutsche Heeresbücherei) — Berlin.	29.492 marek niem.	fachowe i ogólnonaukowe	około 360.000 tomów, około 100.000 map oraz 460 rękopisów
	2. Okręgowa Biblioteka Wojskowa (Wehrkreisbücherei, Nr. I.) — Królewiec.	—	} fachowe i ogólnonaukowe	około 14.000 tomów oraz 1.310 map
	3. Okręgowa Biblioteka Wojskowa (Wehrkreisbücherei, Nr. II.) — Szczecin.	—		około 30.000 tomów oraz 215 map
	4. Okręgowa Biblioteka Wojskowa (Wehrkreisbücherei, Nr. III.) — Wrocław.	—		około 30.000 tomów oraz 9.200 map
	5. Okręgowa Biblioteka Wojskowa (Wehrkreisbücherei, Nr. IV.) — Drezno.	7.741 marek niem.		około 54.000 tomów oraz 40.000 map
	6. Okręgowa Biblioteka Wojskowa (Wehrkreisbücherei, Nr. V.) — Stuttgart.	—		około 42.000 tomów oraz 18.000 map
	7. Okręgowa Biblioteka Wojskowa (Wehrkreisbücherei, Nr. VI.) — Münster.	—		około 33.000 tomów oraz 393 atlasy

DOSTĘPNOŚĆ	PERSONEL	CZYTELNICTWO	WYDAWNICTWA DOTYCZĄCE BIBLIOTEKI
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
dla wojskowych a dla cywilnych za zezwoleniem Szefa Sztabu	1 oficer i personel pomocniczy	czytelników 1.350	(zob. Kom. Bibl. Nr. 7/25).
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
ogólnie dostępna	1 dyrektor, 1 zastępca dyrek- tora, 4 bibliotekarzy, 1 sekre- tarz, 7 zastępców biblioteka- rzy, 4 woźnych oraz 2 introli- gatorów, a ponadto 5 urzędni- ków administracyjnych tj. 1 kierownik i 4 pomocników	5.947 czytelników oraz 30.566 dzieł, 1.814 map i 22 rękopisy	Katalog der Bibl. d. kgl. Preuss. Generalstabes. Berlin 1912. Mit- teilungen der Deutschen Hee- resbücherei (kwartalnie); Be- richte über wichtige, wissen- schaftliche Neuerscheinungen in fremden Sprachen (pół- rocznie ukazują się w «Litter. Zentralblatt f. Deutschland»; oraz książka Stuhlmann, Deut- sche Heeresbücherei in Berlin. (zob. Kom. Bibl. nr. 1/26 oraz 6/27).
ogólnie dostępne	—	—	—
	—	—	—
	—	—	—
	—	6.544 czytelników oraz 30.023 tomów	—
	—	—	—
	—	—	—

PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Niemcy (1926)	8. Okręgowa Biblioteka Wojskowa Wehrkreisbücherei, Nr VII.) — Monachium (wchodzi w skład Monachijskiej Biblioteki Państwowej, dawniej nosiła nazwę: Armeebibliothek).	7.150 marek niem.	fachowe i ogólno-naukowe	155.000 tomów, 410.000 map i 1.100 rękopisów
	9. Biblioteka Wojskowej Szkoły Piechoty (Waffenschulbücherei) — Drezno.	—	fachowe	33.000 tomów oraz 1.500 map
	10. Biblioteka Wojskowej Szkoły Kawalerji (Waffenschulbücherei) — Hannover.	—		34.000 tomów
	11. Biblioteka Wojskowej Szkoły Artylerji (Waffenschulbücherei) — Jüterbog.	—		21.000 tomów
	12. Biblioteka Wojskowej Szkoły Pionierów (Waffenschulbücherei) — Monachium.	—		11.000 tomów oraz 14.000 map
	13. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe (Standortbüchereien, Nr. I—VIII.)	—	—	—
	14. Pułkowe Biblioteki Wojskowe (Truppenbüchereien)	—	—	—
Norwegja (1926)	1. Biblioteka Sztabu Generalnego (Generalstabens Bibliotek) — Oslo.	1.600. kor. now.	fachowe	28.650 tomów oraz 100 map
	2. Biblioteka Sztabu Marynarki (Admiralstabens Bibliotek) — Oslo.	—	—	razem około 100.000 tomów
	3. Biblioteka Artyleryjska.	—	—	
	4. Biblioteka Inżynieryjna.	—	—	
	5. Biblioteka Szkoły Wojennej.	—	—	
	6. Biblioteka Wyższej Szkoły Wojennej.	—	—	
	7. Biblioteka Szkoły Podoficerskiej.	—	—	
	8. Biblioteka Wojskowego Szpitala — Oslo.	—	—	
	9. Biblioteka Tow. Wojskowego (Oslo Militaere Samfunds Bibliotek).	—	—	

DOSTĘPNOŚĆ	PERSONEL	CZYTELNICTWO	WYDAWNICTWA DOTYCZĄCE BIBLIOTEKI
ogólnie dostępne	1 dyrektor, 3 bibliotekarzy oraz personel pomocniczy	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
dla wojskowych	1 bibliotekarz i 1 zastępca bi- bliotekarza	2.300 czytelników 1.476 tomów	katalog działowy, którego nie- ma w handlu księgarskim. (zob. Kom. Bibl. nr. 9/26).
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—

PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Norwegja (1926)	10. Biblioteka Marynarki — Horten.	—	—	razem około 100.000 tomów
	11. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe.	—	—	} razem 25 bibliotek
	12. Pułkowe Biblioteki Wojskowe.	—	—	
Polska (1926)	1. Centralna Biblioteka Wojskowa — Warszawa.	11.935 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	około 150.000 tomów (z tego skatalogowanych 97.604 tomów), 57 rękopisów oraz 9.347 map
	2. Biblioteka Wyższej Szkoły Wojennej.	7.643 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	3.123 tomów oraz 335 map
	3. Biblioteka Wyższej Szkoły Intendentury.	12.975 zł.	fachowe	4.270 tomów
	4. Biblioteka Wojskowa D.O.K. Nr. II.	3.300 zł.	fachowo i ogólno-naukowe	3.869 tomów oraz 25 map
	5. Biblioteka Wojskowa D.O.K. Nr. III.	3.300 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	4.285 tomów oraz 914 map
	6. Biblioteka Wojskowa D.O.K. Nr. VI.	3.300 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	3.185 tomów oraz 963 map
	7. Biblioteka Wojskowa D.O.K. Nr. V.	4.002 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	6.932 tomów oraz 93 map
	8. Biblioteka Wojskowa D.O.K. Nr. VI.	4.191 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	8.698 tomów oraz 2.180 map
	9. Biblioteka Wojskowa DOK. Nr. VII.	4.114 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	9.187 tomów oraz 102 map
	10. Biblioteka Wojskowa D.O.K. Nr. VIII.	3.707 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	6.638 tomów oraz 1.532 map
	11. Biblioteka Wojskowa D.O.K. Nr. IX.	3.300 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	3.492 tomów.

DOSTĘPNOŚĆ	PERSONEL	CZYTELNICTWO	WYDAWNICTWA DOTYCZĄCE BIBLIOTEKI
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
ogólnie dostępne	dyrektor, 1 kustosz, 3 bibliotekarzy, 4 zastępców bibliotekarzy, 1 sekretarz, 2 woźnych, 1 goniec i 1 posługaczka	9.413 czytelników, 15.763 tomów oraz 178 rękopisów	Organizacja bibliotek wojskowych w świetle rozkazów Min. Spr. Wojsk.; Łódzki, Polskie biblioteki wojskowe; Łódzki, Polskie bibliotekarstwo wojskowe jako odrębna gałąź ogólnego bibliotekarstwa; Łódzki, Les bibliothèques militaires modernes; Regulamin bibliotek wojskowych; Skorowidz katalogu działowego; Instrukcja biblioteczna dla kierowników bibliotek wojskowych. Część: Księgozbiór. — Komunikat bibliograficzny oraz Wojskowe Wiadomości Bibliograficzne; Sprawozdanie z czynności Centr. Bibl. Wojsk. za rok 1919—1924, za r. 1925 oraz za rok 1926.
dla słuchaczy i profesorów	1 kierownik, 2 pomocników kierownika i 1 goniec	7.200 czytelników oraz 6.600 tomów	—
personel szkoły	1 kierownik, 2 pomocników kierownika i 1 goniec	188 abonentów	—
ogólnie dostępna	1 kierownik, 2 pomocników kierownika i 1 goniec	960 czytelników oraz 2.760 tomów	Katalog Biblioteki Wojskowej D.O.K. Nr. II. tom I i II.
ogólnie dostępna	1 kierownik, 2 pomocników kierownika i 1 goniec	984 czytelników oraz 3.672 tomów	Katalog Biblioteki Wojskowej D.O.K. Nr. III.
ogólnie dostępna	1 kierownik, 2 pomocników kierownika i 1 goniec	1.380 czytelników oraz 2.532 tomów	Katalog Biblioteki Wojskowej D.O.K. Nr. IV.
ogólnie dostępna	1 kierownik, 2 pomocników kierownika i 1 goniec	1.620 czytelników oraz 2.520 tomów	Komunikat Biblioteki Wojskowej D.O.K. Nr. V.
ogólnie dostępna	1 kierownik, 2 pomocników kierownika i 1 goniec	7.778 czytelników oraz 11.067 tomów	Biuletyn Biblioteki Wojskowej D. O. K. nr. VI.
ogólnie dostępna	1 kierownik, 2 pomocników kierownika i 1 goniec	2.964 czytelników oraz 3.444 tomów	Katalog Biblioteki Wojskowej D.O.K. Nr. VII.
ogólnie dostępna	1 kierownik, 2 pomocników kierownika i 1 goniec	156 abonentów oraz 1.908 tomów	Katalog Biblioteki Wojskowej D.O.K. Nr. VIII.
ogólnie dostępna	1 kierownik, 2 pomocników kierownika i 1 goniec	840 czytelników oraz 1.680 tomów	Katalog Biblioteki Wojskowej D.O.K. Nr. IX.

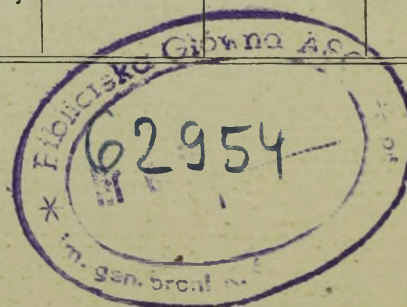
PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Polska (1926)	12. Biblioteka Wojskowa D.O.K. Nr. X.	6.091 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	5.563 tomów oraz 975 map
	13. Pułkowe Biblioteki Oficerskie.	42.450 zł.	fachowe, ogólno-naukowe i literatura piękna	219.740 tomów
	14. Biblioteki Szkolne.	—	fachowe	102.332 tomów
	15. Pułkowe Biblioteki Żołnierskie.	—	literatura piękna	366.988 tomów
	16. Biblioteki Tow. Wiedzy Wojskowej.	39.762 zł.	fachowe i ogólno-naukowe	26.368 tomów
	17. Biblioteki Korpusu Ochrony Pogranicza.	8.000 zł.	literatura piękna	18.109 tomów
Rosja (1925/6)	1. Centralna Biblioteka Wojskowa (Obiediniennaja biblioteka R. K. K. A.)	—	fachowe i ogólno-naukowe	około 600.000 tomów
	2. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe.	otrzymują książki z centrali P. O. D. I. W.	—	—
	3. Biblioteki Korpusne.	} otrzymują książki z centrali P. O. D. I. W.	—	—
	4. Biblioteki Dywizyjne.		—	—
	5. Biblioteki Brygadowe.		—	—
	6. Biblioteki Pułkowe.	—	—	—
	7. Biblioteki Kompanijne.	—	—	—
Rumunja (1926)	1. Biblioteka Sztabu Generalnego — Bukareszt.	65.000 lei	fachowe i ogólno-naukowe	39.500 tomów (bez czasopism)
	2. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe.	} dotacje wahają się między 4.000 a 70.000 lei	} fachowe i ogólno-naukowe	—
	3. Biblioteka Centralnego Kasyna oficerskiego.			—
	4. Pułkowe Biblioteki Wojskowe.			—

DOSTĘPNOŚĆ	PERSONEL	CZYTELNICTWO	WYDAWNICTWA DOTYCZĄCE BIBLIOTEKI
ogólnie dostępna	1 kierownik, 2 pomocników i 1 gонец	2.820 czytelników oraz 5.876 tomów	Komunikat Biblioteki D.O.K. Nr. X.
dla wojskowych	kierownik i pomocnik	—	—
dla personelu szkoły	—	—	—
dla wojskowych	—	154.239 czytelników oraz 405.290 tomów	—
dla wojskowych	—	33.485 czytelników	—
dla wojskowych	—	23.714 czytelników	—
ogólnie dostępna	—	1.000 abonentów	Chlebcewicz, W pomoszcz bi- bliotekarju, Moskwa, 1923 oraz Stuchowski, Organizacija i tie- chnika krasnoarmiejskich bi- bliotiek, Moskwa, 1923. (zob. Kom. Bibl. nr. 4/27).
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
ogólnie dostępnie	dyrektor, 1 oficer administra- cyjny, 1 sekretarz i 1 pomocnik	nie prowadzi statystyki	(zob. Kom. Bibl. nr. 11/25).
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—

PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Stany Zjednoczone Ameryki Półn. (1925/6)	1. Biblioteka Wyższej Szkoły Wojskowej (Army War College Library) — Waszyngton.	3.000 dolarów	fachowe i ogólno-naukowe	300.000 tomów
	2. Biblioteka Szkoły Linjowej.	—	fachowe	około 150.000 tomów
	3. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe.	—	—	—
	4. Szkolne Biblioteki Wojskowe.	—	—	} zbiory bibliotek wahają się między 300 tomów a 50.000 tomów
	5. Biblioteki Ruchome.	—	literatura piękna	
Szwajcaria (1926)	Związkowa Biblioteka Wojskowa.	10.000 fr. szw.	fachowe	66.000 tomów, 500 rękopisów, 150 inkunabułów i 2.000 map
Szwecja (1926)	1. Biblioteka Sztabu Generalnego (Generalstabens Bibliotek) — Sztokholm.	6.000 kor. szw.	fachowe i ogólno-naukowe	35.380 tomów
	2. Biblioteka Szkoły Artylerji i Inżynierji.	—	fachowe	15.000 tomów
	3. Biblioteka Szkoły Wojennej.	—	fachowe	9.000 tomów
	4. Biblioteka Wyższej Szkoły Wojennej.	—	fachowe	5.000 tomów
	5. Biblioteka Akademji Wiedzy Wojskowej.	—	fachowe	5.000 tomów
	6. Biblioteka Sztabu Generalnego Marynarki.	—	fachowe	10.000 tomów
	7. Biblioteka Wyższej Szkoły Marynarki.	—	fachowe	2.500 tomów
	8. Biblioteka Szkoły Inżynierji.	—	fachowe	—
	9. Biblioteka Szkoły Intendentury.	—	fachowe	—
	10. Pułkowe Biblioteki Wojskowe.	—	—	—
Turcja (1926)	1. Centralna Biblioteka Wojskowa — Konstantynopol.	10.000 funtów tureckich	fachowe	25.000 tomów

[illegible]

PAŃSTWO	NAZWA BIBLIOTEKI	DOTACJA	JAKOŚĆ ZBIORÓW	STAN KSIĘGOZBIORU
Turcja (1926)	2. Biblioteka Szkoły Sztabu Generalnego Angora.	—	fachowe	—
	3. Szkolne Biblioteki Wojskowe.	—	—	—
	4. Pułkowe Biblioteki Wojskowe.	—	—	—
Węgry (1926)	1. Biblioteka Kasyna i Król. Naukowego Związku Oficerów (A. M. Kir. Országos Tisztii Tudományos és Kasino Egyesület Könyvtára) — Budapeszt.	66.000.000 kor.	fachowe i ogólnonaukowe i literatura piękna	51.292 tomów
	2. Biblioteka Archiwum Wojennego (Mag. Kir. Hadtörténelmi Levéltár).	—	fachowe	16.400 tomów
	3. Biblioteka Akademii Wojennej (A Mag. Kir. Honved Ludovika Akademia Könyvtára).	8.000 pengő	fachowe	92.000 tomów (w tym profesorska 40.000 tomów)
	4. Garnizonowe Biblioteki Wojskowe.	—	—	zbiory ich wahają się od 80 tomów aż do 11.881 tomów
	5. Biblioteki Bataljonowe.	—	—	—
Włochy (1925)	1. Centralna Biblioteka Wojskowa (Bibliotheca Militare Centrale) — Rzym.	22.500 lirów	fachowe i ogólnonaukowe	120.750 tomów oraz 10.000 map
	2. Biblioteka Wojskowa w Turynie.	—	fachowe i ogólnonaukowe	51.000 tomów
	3. Biblioteka Artylerji i Inżynierji (Bibliotheca d'Artiglieria e Genio).	10.000 lirów	fachowe	60.000 tomów
	4. Biblioteka «di S. A. R. il Duca di Genova» — Turyn.	—	fachowe	30.000 tomów
	5. Garnizonowe Biblioteki a) oficerskie b) żołnierskie.	} każda po 5.000 lirów	} ogólnonaukowe i wychowawcze	} każda z nich około 10.000 tomów
	6. Pułkowe Biblioteki a) oficerskie b) żołnierskie.	} zależy od składek	—	—
	7. Szkolne Biblioteki Wojskowe.	—	—	—

BIBLIOTEKA

ASG

NAUKOWA

86/51